

SPORTOVNÍ ARCHITEKTURA – NOVÉ FORMY V 70. A 80. LETECH, VÝZVY PRO SOUČASNOST A BUDOUCNOST ■

SPORTS ARCHITECTURE – NEW FORMS IN THE 1970S AND 1980S, CHALLENGES FOR THE PRESENT AND THE FUTURE

Petr Vorlík

Sportovní stavby v Čechách prošly v období socialismu překotným vývojem – od otevřených stadionů a strohé postfunkcionalistické moderny v 50. letech přes expresivní tvarosloví a velkorozponové konstrukce 60. let až k normalizaci a opatrnému humanismu, high-tech, postmoderně a prvním ekologickým experimentům let 70. a 80. Současný stav a osudy sportovních staveb však zdaleka neodpovídají vysokým dobovým ambicím a jejich dosud živému společenskému významu. Text proto mapuje nejenom tvarovou, výrazovou a technologickou evoluci specifického typologického druhu, ale poukazuje i na otázky fyzického a morálního zastarávání architektury, přinášené změnami životního stylu a hodnot či ekonomicko-environmentálního pozadí. ■ *Sports facilities in the Czech Republic underwent rapid development during the socialist era – from open stadiums and austere late modern buildings in the 50s, over expressive volumes and large span structures in the 60s, to the standardization, postmodern humanism, early high-tech and first examples of sustainable concepts in the 70s and 80s. Current use and fate of these sports buildings, however, fall far short of the high ambitions of the period of their foundation or still live social importance. Therefore, the text is mapping not only the evolution of the typological category (i.e. volume, shape, arts, technology), but also points out issues of physical and moral obsolescence of this architecture, brought by changes in lifestyle and social values, or economic and environmental background.*

Tvůrce z poválečné, socialistické etapy české architektury si představujeme většinou jako přísné, racionální inženýry, kteří v roli řadových zaměstnanců projektových ústavů naplňovali v jednom řídku a v potu tváře přemrštěné hospodářské plány. Ostrůvky pozitivní deviace, úniku a možnosti naplnění širšího tvůrčího pnutí jsou však dnes už dobře známy – nabízely se v oblasti památkové péče (srov. z principu individuální řešení, které zpravidla nelze realizovat unifikovanými postupy), průmyslových, inženýrských a zdravotních staveb (srov. velkorozponové konstrukce nebo provázanost s často krkolomnou funkční náplní) a samozřejmě i v prostředí samostatných projektů sdružení vznikajících v důsledku

politického uvolnění 60. let (Sdružení projektových ateliérů, SIAL). Vysoký tvůrčí potenciál však v sobě nesly i dosud podceňované sportovní stavby. [1]

VZDOR, RADOST ZE ŽIVOTA A MEZINÁRODNÍ ROZHLED

Stejně jako památková péče nebo průmyslové stavby (srov. národní hrdost, resp. industrializace a technologická vyspělost) nacházely i sportovní stavby v socialistickém plánování širokou politickou podporu. Odrážely populistický a okázalý zájem o zdraví pracujících a jejich dětí, ale samozřejmě také snahu o kontrolu volnočasových aktivit. Podpora rodiny, sociologie v architektuře a důraz na veřejné stavby však přicházely (zejména v 60. letech) i jako samozřejmý důsledek společenského nadechnutí po 2. světové válce, úspěšné obnovy měst, návratu radosti ze života, růstu konzumu a volného času.

O tomto rozměru sportovních staveb a zejména dětských hřišť mnoho vypovídají časté dobové fotografie, jež podmanivě vykreslují hravost, kreativitu a nezdeformovanost mladistvého pohledu na svět, který nelze podřítit centrálnímu plánování. Sport a pohyb se stávají obrazem radosti a dynamiky, vzlínající přirozeně a samozřejmě i v nesvobodné, sešněrované zemi (ale jako radostnější alternativa i obecně v celé poválečné Evropě, přidušené studenou válkou). Právě dětská hřiště totiž vznikala mnohdy ve spolupráci se sociology a výtvarníky a byla jistě nemalou skupinou tvůrců i veřejností vnímána jako „správná cesta“, kterou by se měla architektura v budoucnu ubírat (srov. ostrý kontrast mezi hyperaktivitou dětských her nebo sportem a strnulou prefabrikací zemědělských, bytových nebo veřejných staveb, masově se prosazující na počátku 60. let). Zajímavá je proto i setrvalá snaha o uplatnění osobitých řešení, tj. dobrodružných prvků, robinsonád, bohaté barevnosti, přírodních materiálů, organických tvarů apod., jež měly v dětech navozovat dojem radosti a přirozenosti (srov. naopak certifikované, legislativně bezpečné typizované systémy současných dětských hřišť). Vlivný sociolog Jiří Musil tehdy konstatoval: „A co

s dospívající mládeží, jejíž energii a pohyblivost jsou městské ulice i parky malé? Více sportovních hřišť a hřišť robinsonského typu.“ [2]

Nelze přehlédnout ani roli, jakou sehrála dětská hřiště, školní sportoviště nebo stadiony v urbanismu sídlišť a center měst. Vnášela do těchto bytostně rigidních struktur přímo v jejich významovém ohnisku hravost, volnější tvarování a zpravidla i volný prostor a zeleň. Z architektonicko-urbanistického pohledu je však stejně zásadní také sportovní atmosféra místa a identita, spjatá např. s lokálně působícími kluby.

Sportovní stavby přinesly v poválečné éře ještě jeden podstatný moment – možnost mezinárodního srovnávání a inspirace. Spolu s pavilony z výstav Expo byly totiž u nás pravidelně publikovány i informace o stavbách z olympiád, navzdory studené válce napříč západním i východním blokem. Jakoby se na sport a olympijskou myšlenku fair play nevztahovala běžná politická kritéria. Olympijské stavby se staly obrazem výbušné, překvapivé kreativity a programové novosti (srov. přelomová díla světové architektury na olympiádách v Mexiku, Mnichově, Tokiu atd.), výkladní skříní kulturně-technologické vyspělosti, mírového, civilizovaného mezinárodního klání a v případě zimních olympiád i naplněním snu o pozdně moderní architektuře organicky vsazené do přírodní krajiny. [3] V Československu nabízel sport i jisté uspokojení ze vzdoru a vítězství nad dominantními mocnostmi (srov. Emil Zátopek, Věra Čáslavská, duely našich hokejistů se sovětskou sbornou). Pocit chvilkové svobody následně generoval společenský zájem o „národní“, zpravidla kolektivní sporty, populistickou politickou podporu a výstavbu dalších sportovních chrámů.

Odborný tisk podobně více či méně bez předsudků publikoval i konstruktivně a výtvarně vypjaté dílo západních tvůrců, mnohdy prezentované právě na příkladu extrémních sportovních „skulptur“ (např. Pier Luigi Nervi, Eero Saarinen, Felix Candela, Oscar Niemeyer ad.). [4] Tito významní tvůrce, kladoucí důraz na konstrukci a na nový výraz s ní související, se stali apolitickými referenčními vzory